

İletişim Fakültesi Öğrencilerinin Toplumsal Cinsiyet Farkındalığı ve Cinsiyetçi Şiddetle İlgili Görüşleri*

Doç. Dr. İncilay CANGÖZ

anadolu üniversitesi, iletişim bilimleri fakültesi,
kadın çalışmaları uygulama ve araştırma merkezi
icangoz@anadolu.edu.tr

Abstract

Students' Communication Gender Awareness and Views on Gender-Based Violence

This study analyzes the data obtained from questionnaires conducted among students of communication at four universities. It is observed that the media professionals of future have very limited knowledge and awareness on gender based violence and women's rights; that a considerable amount of students had totally patriarchal values; and that the human rights based, free and democratic thinking expected to flourish via university education did not emerge at all. It would be wrong to put the blame on personal characteristics or leanings of the students per se since the vision and curriculum of communication faculties is expected to contribute towards solution of a social problem like violence towards women. The social responsibility attributed to the media is also related to the schools of communication as well. Although not all communication graduates work in media sector, the higher education of communications is expected to be conducted in ideal and autonomous environment.

---

* Bu çalışma Anadolu Üniversitesi Kadın Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından State Department, Secretary's Global Women's Issues Office Avon Award for Elimination of Gender Based Violence hibesiyle yapılan "Demystifying Gender Based Violence for Future Journalists: From Self Awareness to Gender Sensitive Reporters" adlı eğitim projesinde gerçekleştirilen araştırma verilerinden hareketle kaleme alınmıştır. Projenin tasarlanması ve hayata geçirilmesinde desteklerinden dolayı toplumsal cinsiyet uzmanı Dr. Billur Güngören'e teşekkür ederim.

keywords: *gender-based violence, education of communications, women rights*

Résumé

La conscience du genre et point de vue des étudiants en communication sur la violence sexiste

Cette étude consiste à une analyse des données recueillies par des questionnaires réalisées parmi les étudiants des facultés de communication de quatre universités. Nous en avons déduit que les futurs dirigeants des médias ont une conscience très réduite sur la violence sexiste et les droits des femmes; qu'un nombre considérable des étudiants ont des valeurs totalement patriarcales; et que la réflexion libre et démocratique à base de droits de l'homme, qui devrait être encore développée de l'enseignement universitaire, n'existe quasiment pas. Il serait erroné de blâmer les caractéristiques personnelles ou les tendances des étudiants, puisque la vision et le cursus des facultés de communication sont censés contribuer à la résolution d'un problème social, tel la violence contre les femmes. La responsabilité sociale attribuée aux médias est également en rapport aux écoles de communication. Même si tous les ressortissants des facultés de communication ne travaillent pas dans le secteur des médias, l'enseignement de la communication doit se faire d'un point de vue idéal et autonome.

mots-clés : *violence sexiste, l'enseignement de communication, droits des femmes*

Özet

Bu çalışmada dört farklı üniversitenin iletişim fakültelerinde yapılan bir anket çalışmasının verileri irdelenmektedir. Geleceğin medya profesyonelleri arasında cinsiyetçi şiddet ve kadın hakları konusunda bilgi ve farkındalığın hayli sınırlı olduğu; öğrenciler arasında azımsanmayacak bir oranının da tamamen ataerkil yapının değer yargıları ile düşündüğü; üniversite eğitiminden beklenen insan haklarından yana özgür ve demokratik düşüncenin gelişmediği görülmektedir. Bu sorunu ise öğrencilerin salt bireysel özellikleri veya yönelimleriyle açıklamak yanlıştır; iletişim fakültelerinin vizyonlarının ve müfredatlarının kadına yönelik şiddet gibi toplumsal bir soruna çözüm üretir yönde katkı sağlaması beklenir. Çünkü medyaya yüklenen sosyal sorumluluk dolaylı olarak iletişim fakülteleriyle de ilgilidir; her ne kadar her iletişim fakültesi mezunu medya sektöründe çalışmıyorsa da iletişim eğitiminin ideal ve özerk bir konumla eğitim yapması gereklidir.

anahtar kelimeler: *cinsiyetçi şiddet, iletişim eğitimi, kadın hakları*

Giriş

Bu çalışmada geleceğin medya profesyonelleri olarak kabul edilen iletişim fakülteleri lisans öğrencileri arasında toplumsal cinsiyet konusunda farkındalık ve bilgi birikimleri ile kültürel/toplumsal inşa bağlamında erkek şiddeti ve kadın hakları konusunda görüşleri irdelenmektedir. Makale dört farklı iletişim fakültesinde uygulanan anket tekniğine dayalı bir araştırmanın verilerinden hareketle kaleme alınmıştır.

Türkiye’de yakın tarihli ve çoğu da araştırma şirketleri tarafından yapılan çalışmalarda¹ aile içi şiddete müsamahalı bakanların oranlarının yüksekliğine dikkat çekilir. Uzmanlar veya sivil toplum kuruluşları temsilcileri tarafından da erkek şiddetinin meşru ve kaçınılmaz olarak algılayan bir kültür yapımızdan, şiddeti kanıksama ve kabullenme anlamında da bu tarz bir kültürün kadınlar için hayli riskli ve olumsuz boyutlarına işaret edilir. Erkeği önceleyen ve kadını ikincil konuma iten, toplumsal yaşamın her alanında kadının ihmal edilmesinde sakınca görmeyen yapı ataerkil toplum düzenidir. Ataerkil toplum düzenin de kadının maruz kaldığı şiddet aile, hukuk, medya gibi pek çok kurum içerisinde örtük mekanizmalar aracılığıyla normalleştirilmektedir.

İletişim alanında yapılan çalışmalarda ise kadınların medyada temsili ve şiddet konusunda 1990’ların ikinci yarısından sonra bir artış olduğu görülmektedir. Kuşkusuz bu artışta ülkede ivme kazanan feminist hareketin etkisi önemlidir. Kadınların medyada temsili, erkek şiddetine maruz kalmaları ve medya kültürü ekseninde yapılan akademik araştırmalarda medyanın kadın haklarının ihlalleri ve kadını ötekileştiren politikaların altı çizilir. Üniversite içerisinde yapılan bu çalışmalarda daha çok medya metinleri ve medyanın örgüt kültürü ele alınmaktadır. Medya metinleri ve ana-akım medyanın örgüt kültürü literatürde eleştiri konusu olmasına rağmen, medya anlatılarını kaleme alacak olan iletişim fakülteleri öğrencilerinin kadın hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği veya şiddetle mücadelede nasıl bir donanıma sahip olması gerektiği ele alınmamaktadır. Uzun erimli bir hedef olarak medyanın örgüt kültürünü değiştirme potansiyeli iletişim fakülteleri öğrencileri olarak tasavvur edilerek onlara ne tarz bilgi ve becerilerin kazandırılması gerektiği konusunun tartışma dışı kaldığı görülmektedir. Bu çalışmada eksik olduğunu düşündüğümüz iletişim fakültelerinin müfredatlarının toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve cinsiyetçi şiddet açısından daha fazla irdelenmesi amacıyla kaleme alınmaktadır. Bu nedenle de çalışmanın problemi, “meslek edinmenin ötesinde birer aydın adayları veya insana ve topluma karşı etik ve politik

1 Bu tarz bir araştırmaya KONDA’nın yaptığı ve “Türkiye’de Kadınlarda İnsan Hakları Farkındalığı ve Davranışları Araştırması” başlıklı rapor örnek olarak verilebilir. Bu raporda “Kocalar bazen dövebilir, erkek sever de döver de” önermesine katılımcıların %58.5’i “kesinlikle yanlış”, %27.2’si “yanlış”, %11.9’unun kesinlikle doğru cevabını verdiği belirtilmektedir. Ayrıca aynı şirket tarafından 2007 yılında yapılan bir başka araştırmada “Evin reisi erkektir; döver de sever de” önermesine %29 “katılıyorum” derken, %13.9 “duruma bağlı” yanıtını vermiştir. (<http://www.konda.com.tr/tr/raporlar.php>)

olarak sorumlu entelektüel adayları olarak üniversite öğrencilerinin kadın, şiddet ve medya üçgeninde nasıl bir algılayış/kavrayışa sahip oldukları” sorusudur.

Genel ezberlerimiz yüksek öğretim kurumlarına yüklenen özgürleştirici ve demokratikleştirici misyon; insan ve toplum sorunlarına karşı kendini sorumlu hisseden entelektüellerin uğrak yeri olduğudur. Bu ezbere aykırı gibi görünenler, “üniversite öğrencileri arasında bile ...” tezatlığa vurgu yapan ifadeler ile başlar. Kuşkusuz üniversitelerin temel misyonu, sektöre iyi eğitim almış, alanın gerekli kıldığı bilgi ve beceriyle donatılmış uzmanlar yetiştirmek değildir; ataerkillikten ve/veya her çeşit eşitsizliği yeniden üreten yapı ve değerlerden özgürleşmiş, evrensel hümanist değerlerle bezenmiş yerel veya kültürel değerlerin iktidarın eşitsiz her çeşit işleyişine muhalefet eden bir tavır beklenir. Ne var ki, yükseköğretim kurumlarının yapılanması ve işleyişinin merkezi iktidardan ve güncel politikadan özerk olmadığı, güncel politikadan bağımsız bilim üretmediği dahası devletin bir ideolojik aygıtı olarak iş gördüğü de (Nalbantoğlu, 2009) aşıkârdır. Dolayısıyla üniversite öğrencisi olmak veya “eğitimli” insan olmak özne için özgürleştirici ve demokratikleştirici bir süreç olacağı anlamına gelmeyebilmektedir. Bu durumun nedenleri bu yazının amaç ve olanaklarını çok aşmaktadır; bu çalışma iletişim literatüründe kadın, şiddet ve medya üçgeninde kurulan akademik ve/veya akademi dışarisından söylemlere başka bir yerden bakmaya çalışmaktadır. Bu çalışma iletişim fakültelerinin, toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında vizyonları ve bu vizyonlarını müfredatlarına dâhil etme ilkelerini öğrencileri görüşlerinden hareketle tartışmaya açma çabası ile sınırlıdır.

Çalışmanın izleği şöyledir: Öncelikle feminist mücadele sonucunda sosyal teori içerisinde yapılmakta olan cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) tartışmaları, ardından Türkiye’de kadın temsili ve şiddet bağlamındaki literatür özeti yer almakta ve son olarak da araştırmanın verilerinden hareketle iletişim fakülteleri öğrencilerinin cinsiyetçi şiddet ve kadın hakları konusundaki görüşleri irdelenmektedir.

Sosyal Teori ve Toplumsal Cinsiyet Olgusu

Feminist çalışmaların toplumsal cinsiyet olgusunu sosyal teoriye yerleştirmede öncü ve cesur girişimlerinden bu yana tartışmaların kolay ilerlediği söylenemez; duygusal davranarak gerçekte bilim yapmadıkları eleştirisinden bireysel harisliklerine göndermede bulunulacak kadar ağır eleştiriler yapılır, ancak zorlayıcı boyut bununla da sınırlı değildir. Feminizm tek bir teori veya tek ve homojen bir hareket olmadığı için tartışmalar da çeşitlenmekte, uzlaşma – her zaman gerekli olmasa da- uzak bir ufuk olabilmektedir.

1970’lerde ikinci dalga feminizm, aktivist boyutuyla ivme kazanırken aynı zamanda akademinin de içinde olma ve bilimsel “bakış” ve/veya yaklaşımlarında içinde olma amacıyla üniversite kadrolarında yer alma mücadelesini başlatır. İkinci dalga feminizm, 1970’lerden bu yana sistemli şekilde akademi ve akademi

içerisindeki disiplinlerle ilgilenmektedir. Birinci dalga feminizm –19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başlarında– toplumsal yaşam içerisinde Batılı ülkelerdeki kadınların birer yurttaş olarak erkeklerle eşitliğiyle ve sivil haklarla erişimiyle ilgilendi; oy kullanma, eğitim ve çalışma gibi meseleler bu dönemin önemli mücadele alanları oldu. Üniversiteler 20. yüzyılın başlarında kadınları bilim üretebilecek özneler olarak görmeyen, beyaz ve orta sınıf erkeklerden oluşan kadrolara sahipti; bu dönemde kadınlar akademik teorilere feminist bakışı da içerecek tarzda genişletmekten daha çok bilim insanları olarak kadınların üniversitelere girişiyle daha fazla ilgilendiler (Evans, 2003: 8).

İngiliz Feminist tarihçiler 1970’lerde tarihte gizli kalan kadınların yaşamlarını açığa çıkararak ve aşağıdan gelen tarihin sınıf yönelimli modelini genişleterek işe başladılar.² Bunun ardından, sınıf oluşumu sürecinin kendisini –sınıf ile toplumsal cinsiyetin ayrılmaz bir şekilde bağlı birbirine bağlı olduğunu görerek– sorguya çeker. Toplumsal cinsiyet olgusuyla bütünleşerek yeniden şekillenen insan bilimleri ve toplum bilimleri çok daha geniş çaplı bir hareketin parçası olurken (Dworkin, 2012: 277) sosyal teorinin dilini de –henüz istendik düzeyde olmasa da– aşındırmayı başarır.

Toplumsal cinsiyet olgusu, günümüzde kullanılırken anlamı aşikâr ve anlamı üzerinde uzlaşa sağlanmış gibi görünse de gerçekte hem anlamı hem de nasıl bir teorik ve ideolojik bir bağlama yerleştirilmesi gerektiği konusunda tartışmalar sürmektedir. Toplumsal cinsiyet olgusu ikinci dalga feminizm içerisinde ve 1960’ların ikinci yarısında cinsiyet (sex) olgusunun anlatım gücünün zayıflığı nedeniyle ortaya atılan ve toplumsal yaşama ilişkin analizler için elverişli bir kavramdır. İnsan varlıkları arasındaki farklılıkları sadece biyoloji eksenli olarak tanımlama, verili bir kadın ve/veya erkek doğası varlığını benimseme sınırlılığı ve zorunluluğundan kurtarma amaçlı geliştirilir. İşte bu nedenle de öncelikle cinsiyeti (sex) yani insan varlığının biyolojisini toplumsal olarak yapılandırılan kimlikten veya toplumsallaşma süreçlerinde kurulan cinsel kimlik(ler)inden ayırmaya yönelir. Böylelikle bireylerin kişilik özellikleri ve davranış kalıpları bedenleri ayrı ele alınmaya başlamış, insan varlığının biyolojisini anlatan cinsiyet ile sosyal ve kültürel süreçlerde kurulan kimliklerini anlatmada toplumsal cinsiyet arasında bir ayırım yapılmıştır (Nicholson, 1994: 79). Feminist teoride beden veya insan varlığının biyolojisi, özne için maddi bir temel olarak görülürken, toplumsallaşma süreçlerinde kültürün içerisinde “kadın” veya “erkek” kategorilerine değer yükleme ve bir toplumsal inşa sürecine dolayısıyla kadınsılık ve erkeksilik durumlarının verili

2 1960’lı yıllar tüm dünyada yoğun politik ve kültürel tartışmalara sahne oldu. Bu on yıllık zaman dilimi Avrupa ülkelerinin düşünsel üretim geleneğine sahip üniversitelerinde uzun vadeli sonuçlara neden olan ciddi kaymaları temsil eder. Sosyal bilimlerde “kültürel dönemeç”, “kültürel dönüşüm” veya “dilsel dönemeç” gibi isimlerle adlandırılan ve 1970 sonrasındaki zaman dilimini kapsayan yıllar ise sosyal teorinin “ötekiler”inin keşfine; söz konusu gruplar veya sınıfların mercek altına alınarak, öne çıkmalarına yol açar. Böylelikle, feminist teori, ırkçılık, çevre koruma ve çevreci hareketler, popüler kültür ve alt kültür gibi konular ve alanlar artık bilimsel ilgi konusu olmak için küçümşenen alanlar değil, sınıf temelli çözümlemelerden uzaklaşan ancak kendini Marksist olarak konumlandıran sosyal bilimciler için merkezi ilgi alanlarıdır.

olmayan ve toplumun/kültürün içerisinde yapılandırılan bir kimlik olduğuna dikkat çekilir. Ayrıca, toplumsal cinsiyetin kültürel/toplumsal yapılandırma boyutu ve toplumsal yapıdaki önemli kurucu rolüne rağmen evrensel ve homojen bir inşa süreci de değildir; kadın ve erkek kimliklerine yüklenen rol ve değerler kültürler arasında farklılıklar içerir. Toplumsal cinsiyet olgusu tarihsel süreç içerisinde hem sosyal bilimler geleneği içerisinde hem de feminist teorinin kendi dinamizmi ve farklılığı bağlamında farklı anlamlar kazanır.

Toplumsal cinsiyet, feminist teori dışında daha geniş sosyal bilim alanları içerisinde gittikçe artan oranda kabul görünürken ima ettiği salt bir kadın ve erkek kimliğinin kuruluşu değildir.³ Kadın ve erkek arasında yapılan bu ayrımın öznel kimlik karşıtlıklarının da ötesinde toplumsal bir düzeni ve toplumsal ilişkilere de işaret eder. Hem ayrımcı, eşitsiz, baskıya dayalı bir toplumsal düzenin hem de bu ilişkinin taraflarını oluşturan toplumsal grupları dile getirmede kullanılan kategoridir. Aynı zamanda bu gruplara ait bireylerin, psikolojik ve davranışsal özelliklerini anlatır. Bunun da ötesinde toplumsal cinsiyet olgusu kültürel-ideolojik sembollere, temsil biçimlerine ve toplumsal kurumların tümüne doğru genişletmek mümkündür (Acar-Savran, 2009: 235). Bu nedenle de Rubin⁴, toplumsal cinsiyeti “toplumsal olarak dayatılmış bir cinsiyetler-arası bölünme” ve “toplumsal cinsellik ilişkilerinin bir ürünü” olarak kavramsallaştırır. İşte bu cinsellik ilişkilerinin de kendine özgü bir siyaseti vardır ve bu siyasette toplumsal kaynakların paylaşılması noktasında da toplumsal cinsiyet ideolojik bir zemin sağlamakta; kadınlara bu terazinin eşitsiz tarafında toplanmakta layık görülmektedir. Kavramsal bir araç olarak kullanılan toplumsal cinsiyet, gündelik yaşam ve varsayımlar içine gömülmüş iktidar ilişkilerinin üzerindeki örtünün kaldırılmasında hayli işlevsel olur. Yıldız Ecevit’in tanımlamasıyla toplumu anlamada bir merceğe işlevi görür. Ayrıca toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin diğer eşitsizlik sistemleriyle nasıl ayrılmaz bir ilişki içerisinde olduğunu sergiler. “Bu öyle bir merceği ki adeta daha önce topluma bakıp da göremediğimiz eşitsizlikleri büyütüyor, vurguluyor ve böylece açıkça görebilmemizi” (Ecevit, 2011: 6) sağlamaktadır.

Ataerkil sistemin sahip olduğu değerler, erkeklere verilen rolleri daha değerli ve önemli kılar. Kadınlara ise ikinci planda kalmalarını, erkeği tamamlayıcı konumları ve rolleri benimsemelerini işaret eder. Toplum tarafından erkekler, güçlü, cesur, her işin üstesinden gelebilen, liderlik vasfına sahip gibi sıfat ve değerlerle bezenirken; kadınlar şefkatli, duygusal, erkeklere yardım eden, evine

3 1970’li yıllarda cinsiyet (sex) ve toplumsal cinsiyet (gender) ayrımı feminist kurama önemli bir ufuk sağlar; toplumsal cinsiyet farklılıklarının dönüştürülüp dönüştürülemeyeceğinin tartışıldığı bir ortamda, işlevselci bir çerçevede içerisinde kalıcı kılınmış olan cinsiyet rollerinin tarihselleştirilmesinin yollarının arandığı o günlerde dişi (female) ve eril (male) olmayı belirleyen, cinsiyetten (sex) farklı ve onunla karşıtlığı içinde tanımlanmış bir kavram olarak önerilen toplumsal cinsiyet dönemin popüler kavramı “cinsiyet rolleri”nin yani kadı(ş)nlık ve erkek(ş)liğin toplumsal dönüşüme açık davranış ve varoluş biçimleri olduğunu ilan eder (Acar-Savran, 2009: 233-234). Dolayısıyla kadınlara eşitlik ve özgürlükten temellenen yeni bir toplumsal yapının inşasının olanaklı olduğu; biyolojik determinizme mahkûm olmadıklarını biyolojilerinden özgürleşebileceklerini işaret eder.

4 <http://www.feminish.com/wp-content/uploads/2012/08/Rubin1984.pdf>

ve çocuklarına bakan, sadakatli sıfatları ile özdeş kılınır. Ataerkil toplumlarda var olan egemen değerler ve toplumun kadına ve erkeğe verdiği farklı roller erkekliği sarmalamaktadır. Kadınlık kavramı ise egemen olan sistemin ve değerlerin erkek için olumluluklar taşımasından dolayı kadını içermez, aksine dışlar. Erkekler güç, başarı, liderlik gibi değerlerin atfedilmesi toplumsal yaşam içerisinde onların "var olan" bu güçlerini kadınlar üzerinde kullanması ve hegemonik bir güç kullanımı "hakları" olduğu anlamına ve kültürel pratiğine dönüşür.

Kapitalist toplumlarda toplumsal cinsiyet eşitliğini temel alan bir yapılanma değil; kültürün cinsiyetçi bir yapılanmasıyla işbölümünü de tümüyle kadını ev içi rollere hapseden ve ev içi emeğini görünmez kılarak ücretlendirmeyen, eşit işe eşit ücret düzenlemesi yapmayan, ekonomi ve politika gibi toplumda daha fazla önem taşıyan alanları da erkek egemenliğine açan bir yapılanma vardır. Cinsiyete dayalı işbölümü, olarak adlandırılan bu yapılanma kadınların ve erkeklerin paylaştıkları işleri tanımlarken gerçekte var olan iktidar ilişkilerini de tanımlamakta ve onların yeniden üretimini de sağlamaktadır. Bu iş bölümü öncelikle kadına evin içini yani özel alanı işaret ederken aynı zamanda bu özel alan içerisinde hangi işi kimin yapacağını da anlatır. Cinsiyete dayalı işbölümü, aynı zamanda kadına ve erkeğe farklı yetenekler, davranışlar ve istekleri telkin eden fikirler, faaliyetler ve temsilleri de kapsayan hayli geniş bir yelpazeyi içerir (Agarwal, 1994'ten akt. Dedeoğlu, 2000:151)

Connell'a göre ise insan neslinin veya toplumların varlığını sürdürmesi veya üreme işlevi için gerekli olan kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılık çelişki anlamına gelmez, ancak farklılık anlamını tam da bu noktada kazanır. Bu nedendir ki, toplumsal cinsiyet olgusuna yaklaşımlar ve nasıl kavramsallaştırılması gerektiği noktasında tartışmalar ve görüş farklılıkları sürüp gider. Connell, söz konusu tartışmaları üç kategoride toplar: ilki kadın ile erkek arasındaki doğal veya biyolojik farklılık üzerine kuruludur ve öznelerin bedenini tıpkı bir makine gibi düşünür. İkinci tartışma eksenine ise biyolojik varlık (sex) ile cinsel kimliği (toplumsal cinsiyet) ayrı ele almak gerektiğine işaret eder. Üçüncü ve daha yakın tarihte başlayan düşünce geleneği ise sex ile gender olarak ayrışan varoluş alanlarını (realms) sembolik ve söylemsel sistemler olduğunu öne sürer. Böylesi bir bakışla da beden tıpkı boş bir tuval gibi tasavvur edilir ve bir ressamın tuvali istediği renk ve desenlerle bezemesi gibi insan varlıklarının da toplum tarafından inşa edildiği veya yapılandırıldığı ifade edilir (Connell, 2002: 30).

Connell'ın, özet ve "net" kategorileştirmesi, toplumsal cinsiyet tartışmalarını tarihsel bağlama yerleştirilmesi anlamına da gelir ve biyolojik determinizmden tartışmalara maddi bir temel sağlayan bedeninin de gerçekte bir kurgu olduğunu öne süren düşünsel sıçramalara uzanan bir öyküdür. Toplumsal cinsiyet olgusunun toplumdaki güç ilişkilerini açıklamada kabul gören "elverişliliği"ne rağmen post-yapısalcılığın kültürel eksenli düşünce akımı içinden yapılan feminist eleştirilerle tartışma farklı boyutlar kazanır. Butler ile sembolleşen Querr teori, feminist analiz için hayli elverişli kavram olarak kabul gören, toplumsal cinsiyetin altını oyduğu

gibi bir eleştiriye maruz kalsa da, alternatif bir *cinsellik* ve *kimlik* inşasına kafa yoran söz konusu görüşler, tüm cinsel kimlikleri kapsayıcı olması, tüm kimliklere eşitlikçi ve özgürlükçü bir yaklaşım içinde olması açısından ilerici bir düşünsel çabadır. Eşcinselliğe ait bir kuram gibi bilinmesinin aksine heteroseksüel merkezli teori ve araştırmalara mesafeli yaklaşarak cinsel siyaseti yeniden düşünme ve kavramada yeni bir model önerir. Judith Butler kendisini feminist olarak tanımlamakla birlikte biyolojik veya verili olan ile toplumsal inşa olarak ikili ayırım üzerinden yapılan söz konusu felsefi ve siyasal düşün tarzına itiraz eder; çünkü bu düşün geleneği de kimliği sabitlemekte ve dışlayıcı davranmaktadır. Toplumsal cinsiyet bir kurgu olarak kabul görürken transseksüellerin kadınlık kimliği inşa edebilecek olmaları biyoloji nedeniyle reddedilmektedir. Farklı bir anlatımla, kadın doğulmuyordu ancak kadın doğmayanlar da kadınlığa dâhil olamıyordu. Böylelikle feministler “dönüştürülebilir” olan toplumsal cinsiyet rolleri alanında bir mücadele sürdürürken, mücadelenin sınırlarını “dönüştürülemez” olarak tanımladıkları biyolojik cinsiyet ile çizmiş (Berghan, 2011:141) oluyordular.

Böylesi bir duruşla da Judith Butler, “Toplumsal Cinsiyet Belası” adlı eserinde Foucault’yu takip ederek bedenini ona doğal ve özsel bir cinsiyet fikri yükleyen bir söylem tarafından belirlenmesinden önce cinsiyetli bir varlık olmadığını öne sürer. Ona göre, toplumsal cinsiyet anlamlarının anatomik olarak farklılaşmış bedenlere işlendiği fikri belli bir determinizmde sunulmakta ve bu bedenler amansız bir kültürel yasanın edilgen alıcıları olarak kavranmaktadır. Ona göre, toplumsal cinsiyeti “inşa” eden “kültür” böyle bir yasa veya yasalar dizisi aracılığıyla kavramsallaştırıldığında, toplumsal cinsiyet eskiden “biyoloji”yi kader olarak dayatmaktadır; feministlerin cinsiyeti maddi temel olarak toplumsal cinsiyetin inşa boyutuna yaptığı vurgu ile de biyoloji değil, kültür kader olarak dayatılmaktadır. Böylelikle beden, söylem içinde ve iktidar ilişkileri bağlamında cinsiyetli bir varlık olarak anlam kazanmaktadır. “... cinsiyetin kendisi toplumsal cinsiyetli bir kategoriyse eğer, toplumsal cinsiyetin kültürel yorumu olarak tanımlamak anlamsız olur. Toplumsal cinsiyet verili bir cinsiyetin üzerine kültürün anlam işlemesi olarak anlaşılmalıdır yalnızca hukuki bir kavrayıştır”. Butler’a göre, inşa’nın anlamı özgür irade ile determinizm arasında geleneksel felsefi kutuplaşmaya saplanıp kalmıştır. Bu tartışmalar içerisinde beden ya üzerinde kültürel anlamların işlendiği edilgen bir ortam veya temellükçü ve yorumlayıcı bir iradenin, kendine kültürel bir anlam belirlemekte kullandığı bir araç veya doğanın verili olarak ürettiği bir varlıktır. Her iki durumda da beden sadece bir grup kültürel anlamla ancak haricen ilintili bir araç veya ortam olarak tasavvur edilir. Oysa bedenin kendisi de bir inşadır; tıpkı toplumsal cinsiyetli öznelere alanını teşkil eden sayısız “bedenler” gibi. Toplumsal cinsiyet işaretinden önce bedenlerin imlenilebilir bir varoluşları olduğu iddia edilemez (Butler, 2008: 53).

İşte bu nedenle de feminist teorinin cinsiyet (sex) ile toplumsal cinsiyet ayırımını da özcü olmakla eleştirir. Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet ayrımıyla aslında feminist teorinin de Batı düşün geleneğinin bilgi üretmede yaslandığı ikili karşıtlığı yeniden ürettiğini; bir kadın erkek kategorisi üzerinden düşünsel emek sarf

edilirken aslında feminist “ben” öznesinin dışarıda bıraktığıyla daha fazla ilgilenir. Butler, “özne”den vazgeçmeyi savunmamakla birlikte bunun verili bir başlangıç noktası gibi kullanılmasını eleştirir (Nicholson, 2006: 13).

Bu noktada şöyle anlamlı bir soru geliştirir: Beden ne ölçüde toplumsal cinsiyetin işaret(ler)i içinde ve üzerinden varlık bulur? Maddesel olmadığı açık olan bir iradenin canlandırıcı gücünü bekleyen pasif bir ortam veya araç tanımından vazgeçildiğinde beden nasıl yeniden kavranacaktır? (Butler, 2008: 54-55). Foucault’u takip eden bakışla, cinsellik iktidarın, söylemin, bedenlerin ve duygulanımların (affectivity) tarihsel olarak özgül birer düzenlenişidir. Dolayısıyla da cinsellik, cinsiyeti yapay bir kategori olarak üretir. Bu kategorinin yaptığı iş kendisinin oluşumunu sağlayan iktidar ilişkilerini etkili bir biçimde gizlemek ve yaygınlaştırmaktır. Butler için “doğru”, “sağlıklı” veya “olması gerektiği gibi” bir cinsellik tümüyle iktidar tarafından üretilir ve onun için anlamlı değildir. Ona göre cinsiyet doğa, akıl veya biyoloji değil de tarihsel gereklilikler yoluyla –iktidarın söylemleri, bilgileri ve biçimlerinin konuşlanışı tarafından üretilen ve bu konuşlanış için gerekli olan türden dizilimler- birbirine bağlanan farklı öğelerin suni yolla, verili zamanın adetlerine ve kültürüne göre sıralanmasıdır (Grosz, 2011:17). Kimlikler içerisinde hiçbir şey sabit ve değişmez değildir. Verili veya öznenin aşkın sahip olduğu bir kendilik durumu yoktur; özneye ona ilişkin her şey sonradan dilin olanakları içerisinde anlatılır ve cinsiyet söylem tarafından kurulur, eklenir, değişir ve dönüşür. Farklı bir anlatımla, toplumsal cinsiyet önceden kurulmuş cinsiyet temeli üzerinde kültüre, zamana ve mekâna göre değişen bir örtü olarak görülmemelidir. Kimlikler içerisinde hiçbir şey verili ve sabit/statik düşünülmemelidir; kimlik akışkan ve geçişken bir niteliğe sahiptir. Bu noktada Butler yeni bir kavramdan yararlanır: performans.

Performans, cinsiyet ile toplumsal cinsiyeti dolayımlayan kavramdır ve toplumsal cinsiyet, cinsiyetin performansıdır. Bu argüman, feminist kuramın bedeni dolayısıyla biyolojik cinsiyeti pasif bir ortam olarak kavrayışına temelde bir eleştiridir. Nasıl ki psikanaliz toplumsal cinsiyet özdeşleşmesini fantezinin fantazisi olarak, zaten hep bir “figür” olan bir Öteki’nin figürünün üstlenilmesi olarak kavramsallaştırıyorsa, toplumsal cinsiyet parodisi de, toplumsal cinsiyetin kendini benzettiği orijinal kimliğin, aslında kökeni olmayan bir taklit tarzıdır; taklitmiş gibi yapan bir üretim pratiğidir. Bu daimi yer değiştirme kimlikleri akışkan kılar, yeniden imlenmeye, bağlamsallaştırılmaya belli ölçüde açık tutar (Butler, 2008: 227).

Butler bu görüşleriyle feminist teoriye zor sokar gibi görünmekle birlikte aynı zamanda feminist duruşu kadın haklarına daha geniş bir yerden bakmaya; salt kadın eksenli düşünmemeye farklı cinsel yönelimler veya LGBT bireyleri de içerecek daha geniş bir eşitlik ve özgürlük tasavvuru içinden düşünce üretmeye de zorlar. Bizde Butler’in görüşlerinin feminist teoriyi bir açmaza sürüklediği savının aksine daha geniş bir özgürleşim önerdiği görüşüne katılmakla birlikte,

çalışmanın sınırlılıkları içerisinde daha çok medyada kadın temsili, şiddet ve kadın hakları eksenli olarak ilerleyeceğiz.

Sosyal Teoride Çeşitlenme ve Feminist Medya Araştırmaları

Sosyal teoride 1970'lerden sonra kültürel dönemeç olarak da adlandırılan ve eleştirel, feminist ile post-kolonyal çalışmaları kapsayan yönelim etkisini hâlâ sürdürmekte ve toplumsal yapı içerisindeki eşitsiz ilişkiler veya kültürdeki iktidarın eşitsiz işleyişinin görünür kılınması temel meseleyi oluşturmaktadır. Farklı sınıfsal, etnik ve ulusal çeşitlilikten beslenerek ilerleyen sosyal teori çok parçalı olması nedeniyle politik bir zayıflık riskine rağmen Latin Amerika, Hindistan, Asya ve Pasifik gibi çok geniş bir coğrafyada kültürel yapılanmanın eşitsizliğiyle mücadele hedefine sahiptir. İletişim araştırmaları alanında artan feminist medya çalışmalarını da bu bağlam içerisinde okumak anlamlıdır ve medyada kadınların nasıl sunulduğu, medya kuruluşlarının örgüt kültürü içerisinde kadının konumunu sorunsallaştıran çalışmalar 1960'lar ile 1970'lerde görülür.

Amerikalı feminist Betty Friedan, 1963 yılında basılan "Feminen Gizem" adlı kitabında popüler kadın dergilerinin etkilerini ele alır; bu dergilerdeki kurgusal anlatılar ve reklamlarda ev içi ve feminen kır yaşamı kutsamakta ve erkeklerle kadınların yaşam alanları tümüyle ayrıştırılmaktadır. Söz konusu dergilerin içerikleri, kadına özgü alanları ev içi ve kırsal olarak işaret ederken bu durumu normalleştirmekte, dahası buraları erkek alanlarından ayırarak toplumsal olarak daha değersiz kılmaktadır (Akt. Carter ve Steiner, 2004: 1). MacDonald (2003) ise 20. yüzyılın ilk yarısında Amerika'da gazete ve dergilerin kadın sayfaları yapma başlamasının ardındaki motivasyonun kadınları tüketime yönlendiren reklamlarla donatma ve içerikleri de kadınları gerçek alıcılar olarak lanse etmeleri olarak açıklar. 1900'lerin başlarında kutsanan bir kadın özgürlüğü vardır ve kadın kamusal alandadır ancak bu varoluşu ise tümüyle tüketen özne bağlamıdır; feministlerin "öznel/kişisel olan politiktir" sloganı reklam söyleminde özne bir giyim-kuşam veya yaşam tarzı olarak formüle edilmektedir. Bu arada reklam söyleminde kadın evin yönetiminden sorumlu olmaya devam etmekte ve ev içinde temizlikten elektroniğe tümüyle bilimsel yöntemlerden yararlanmasında öğütlenmektedir.

Tuchman(1978) haber sosyolojisi alanında önemli bir yere sahip *Making News A Study in the Construction of Reality* adlı kitabında haber üretiminin yapılandırılan veya inşa boyutuna işaret eder; dolayısıyla haber anlatıları liberal basın kavrayışının düz saydam bir ayna gibi haberlerde toplumun yansıtılmadığı aksine gündelik hayatta olan-bitene ilişkin gerçekliğin yeniden inşa edildiğini öne sürer. Tuchman bu çalışmada haber kuruluşlarının komplike iş rutinleri ve örgütlenmeleri içerisinde haber üretiminde parametreleri irdeler. Araştırmalarını Amerika'da hayata geçirmesine rağmen etki geleneğini takip ederek haberin siyasi aktörler ile gazeteciler arasındaki etkileşime değil, toplumsal gerçekliğin inşasının bilinçleri şekillendirmedeki rolüne odaklanır. Tuchman o dönem için hayli eleştirel ve ufuk açıcı olan bu bakışı ile Amerika'daki Kadın Özgürleşim Hareketi'nin nasıl

haberleştirildiğini, editoryal tercihlerle ne tür bir gerçekliğe büründürüldüğünü irdeler. Kadın hareketinin haberin kurumsal üretim süreçlerinde haber değerliliği içeriğinde yer almadığı; erkek editörlerin kadınların eylemlerini haberleştirmek istemedikleri, haberleştirildiklerinde ise soft news kategorisi⁵ içerisine alınarak politik içeriğinin boşaltıldığı belirtilmektedir. Tuchman (1979) daha sonra *Signs* dergisinde yayınlanan makalesinde daha sonraki feminist medya analizlerinde sıklıkla kullanılacak olan kadınların “simgesel yok edilişi”nden söz eder. Makalesinde kadınların medyadaki konumuna değin diğer feminist analizlerden de yararlanarak üç tespitte bulunur:

Medya kuruluşlarında çok kadın etkili pozisyonlardadır.

Medya içerikleri toplumsal yaşamda kadınların statülerini tahrip eder; rol modeli konumundaki kadınlara yer vermez.

Kadın başarıları medyada yer almaz; sex nesnesi veya iyi anne, fedakâr eş gibi geleneksel rollerde temsil edilir.

Tuchman (1979) kadınların simgesel yok edilmesinin iki nedeni olduğunu öne sürer: Medya kuruluşlarında yeterince kadın gazetecinin olmayışı ve medya kuruluşlarının örgütlenme tarzıdır; daha çok kadın gazetecinin olması ve yatay bir örgütlenme tarzı onun için çözüm önerileridir.

1980’lerden sonra tüm dünyada egemen olmaya başlayan neo-liberal politikalar ile gazetecilik pratiğinin politik boyutunu zayıflaması ve magazin içeriğinin artmasıyla da ilgili olarak kadın muhabirlerin sayısında önemli bir artış görülür. Ne var ki Tuchman’ın bir çözüm olarak gördüğü kadın gazeteci sayısının artması haberde kadın temsiliyi dönüştürmede yeterli olmamıştır (van Zoonen, 1998).

Kadınlar haberlerde nicel olarak çok az yer almalarının yani medyanın kurduğu kamusal forumlara erişimde hayli dezavantajlı olmanın yanı sıra kadın olarak seslerinin duyulması da reddedilmekte, kadın kimlikleriyle konuşamamaktadırlar. Bir eril anlatı olan haberde kadınlar çoğuna birer gösterge olarak yer almaktadır. Kadınlar kaynak olarak kullanıldığında çoğunlukla kamusal bir tartışmanın veya

5 Fikir gazeteleri ile tabloid gazetelerinin ayrışma sürecinde hard news-soft news olarak geliştirilen haber anlatı tarzları süreç içerisinde farklı bir işlev üstlenmiş, haber medyasının cinsiyetçi politikalarının kurulduğunda ve yaygınlaşmasında -farkında veya olmayarak- bir strateji olarak yerleşmiştir. Fikir gazeteciliği için önerilen olay (fact) odaklı anlatım, partizan basına göre yeni kriterler içerir: Bunlar hakikat, doğruluk ve evrenseldir. Söz konusu değerlerden beslenen liberal basın kavrayışının meslek kodları cinsiyetin daha çok da kadının habere erişim ve temsiliyi önemli oranda engellemiştir (Holland, 1998). Daily Mirror, Daily Star veya Sun gibi tabloid gazetelerin sayfalarında soft porno olarak kadın bedenini teşhirciye yönelmeleri, gazete sayfalarında kadın ve erkek ilgilerinin farklı olduğu şeklinde yanlış bir kavrayışa yol açmıştır. Olay eksenli haber öyküleri bilgi içeren, dolayısıyla da “ciddi” ve “önemli” olanla eşdeğer tutularak dahası bir erkek ilgisi olarak algılanmıştır. Soft news ise fantezi/kurgusal olan yani bilgi içermeyen ve eğlence veya magazin odaklı anlatım tarzı olarak kabul edilir. Soft news yazım tarzına hard news karşısında ikincil bir önem atfedilirken, bir kadın ilgisi ve uğraş alanı olarak da tanımlanır (Holland, 1998). Böylesi ayrımcı bir haber üretim pratiği, medyanın ayrımcı politikasının ve anlam üretiminin ideolojik araçlarından biri olarak yerleşir.

çatışmanın bir parçası ya da tarafı değildirler. “Gerçekten de var olan durum hakkında bir görüşü olabilir ama onun kameradaki görüntüsü ne bir tartışmaya dâhil olmasına ne de bir çözüm önerisinde bulunmasına olanak tanır. Onun ekrandaki görüntüsü, kamusal alanda söz sahibi olanların özel alanda yaşayanları nasıl etkilediğinin ritüelleşmiş bir temsilidir” ki bu temsil var olan yapıya tehdit oluşturmayacak tarzda hayli “korunaklı ve güvenli” (Rakow ve Kranich, 1991) bir tarzda kurulmaktadır.

Carter (1998: 220) İngiltere ve Kuzey Amerika’da 1945 yılından sonra gazete haberlerinde cinsel şiddet içeren haber sayısında artış olduğu; 1970 yılında İngiltere’de tabloid basın içerikte önemli bir dönüşüm yaşandığı, haberlerin çok daha fazla cinsellik içerdiğini ifade eder. 1990’lı yıllarda ise İngiltere’de gazetelerin hedef grubun politik yönelim, sınıf veya toplumsal cinsiyetine bakmaksızın tabloid basının hafta en az bir kez sansasyonel bir üslupla cinsiyetçi şiddet haber yaptığı ve kadınların maruz kaldığı şiddet anlatan haber öykülerinde kadınların erkek şiddetinin kurbanı olmasına rağmen ahlaki olarak kınanmalarının altını çizer.

Türkiye’de Cinsiyetçi Şiddet Çalışmaları

İletişim araştırmaları alanında şiddetin özellikle cinsiyetçi şiddetin irdelenmesi, Batı literatüründen daha geç bir tarihe, 1990’lı yılların başlarına karşılık gelmektedir. Bu yıllarda toplumsal cinsiyet teorileri bağlamında kadınların maruz kaldığı erkek şiddeti ve bu şiddetin haberlerde temsili daha ağırlıklı irdelenmektedir.

Ayşe Saktanber (1990), medyada 1980 sonrasında piyasa odaklı yayın politikasının kadının konumunu nasıl şekillendirdiğini, eril bakışın kadın bedenine egemen olma arzusunun toplumsal yaşamın her alanını kuşatan görünümünü ele almakta ve devletin sınır komşusu ile geriliminde nasıl belirginleştiğini değerlendirmektedir. Kadın bedeni ve cinselliği haber öykülerinin temel nesnesidir; böylesi bir yayın politikası ise kadını şiddete açık hale getirme işlevine sahiptir.

Aysel Aziz yürütücülüğünde “medya, şiddet ve kadın” başlıklı 1993 yılında gazetelerde kadına yönelen şiddet konu edinen tüm haber anlatılarının içerik analizi tekniğiyle çözümlendiği araştırmada, kadın ve toplum ilişkisine dair önemli bulgular vardır. Biçimsel çözümlenmede politik duruş anlamında yelpazenin ucunda duran *Zaman* gazetesinin kadınların maruz kaldığı şiddet haber değeri atfetmediği dolayısıyla gazete içeriğinde hiç erkek şiddetinin hiç yer almadığı belirtilmektedir. Biçimsel özellikler açısından gazeteler arasında farklılığa rağmen kadına yönelik şiddet söz konusu olduğunda konuya bakış tarzı ve haber metinlerinin yazım tarzlarının benzer olduğu vurgulanmaktadır: Failin renkli fotoğrafı yer alırken, olayların mağduru olarak kadınların sosyo-ekonomik durumuna ilişkin detaylı bilgi yoktur; yani “kim” ve “kime” bilgileri eksik bırakılmaktadır. *Cumhuriyet* gazetesi sadece siyasi şiddet haber yaparken

ev içi şiddeti haber yapmamaktadır. Gazetelerde ev-içi şiddetin faili “koca” iken ev-dışı şiddetin faili kadının cinselliğine vurgu yaparak failin sevgili veya hiçbir ilgisi olmayan erkekler olduğu belirtilmektedir. Kadına yönelik şiddet olaylarında ağırlıklı olarak öldürme olarak belirginleşmektedir; diğer şiddet türleri özellikle cinsel şiddet hiç haber konusu olmamaktadır. Dayak, cinsel taciz gibi vakalar gazetelere yansımamakta; yansısı bile vak-i adiyeye (olağan vaka) olarak yer almaktadır. Özetle kadına yönelik şiddet olaylarında gazetecilik temel kurallarının izlenmediği; “magazin haberi” gibi kaleme alındığı ve gazetelerin gerçekte kadına yönelik şiddet meselesine önem atfetmediğini açığa çıkarmaktadır (1994: 50-53).

İletişim araştırmalarında, kadına yönelik şiddetin medyada -daha dar kapsamıyla da- haber türünde nasıl temsil edildiği 2000’li yıllarda artış göstermekte ve konu -daha çok kadın bilim insanları- arasında özel bir önemle ele alındığı görülmektedir.

Televizyon Kadın ve Şiddet adlı Türkiye’deki televizyon kanallarında yayınlanan farklı program türlerinde kadınların temsilini irdeleyen kitabın editörü Çelik (2000), çalışmanın amacını “... Türkiye’de yaşamın her alanına sinmiş olan şiddetin kadının temsilinde meşrulaştırılma mekanizmalarına yoğunlaşması kaçınılmazdı. O nedenle burada toplanan yazıların, televizyon, kadının temsili ve bu temsilde şiddetin yeri gibi birbiriyle ilintili üç sorunsal etrafında” örgütlendiğini belirtir. Çelik (2000), çalışmada ortak bir nokta olarak cinsellik ve şiddette televizyon metinlerinde birlikte yer verildiğini, kadın ve erkeklerin özne olarak konumlarının yapılandırılışında şiddetten kurucu bir öge olarak yararlanıldığını belirtmektedir. Dolayısıyla tıpkı gazetecilik mesleğinin haber üretiminde eril parametrelerin başatlığı gibi televizyon anlatılarında da şiddet medya profesyonellerince temel bir zemin olarak görülmektedir.

Bağımsız İletişim Ağı’nın (BİANET) etkinliği olarak kaleme alınan Hak Haberciliği Dizisi’nin *Kadın Odaklı Habercilik* kitabında editör Alankuş (2012), kitabın amacını “... geleneksel habercilik anlayışı içerisinde gazetecilik yapan yaygın-medyanın neden olduğu kadın haklarına dikkat çekerek, bu gazetecilik pratiğinin kadın odaklı habercilik anlayışı çerçevesinde nasıl dönüşebileceği konusunda yol gösterici olmak” şeklinde dile getirmektedir. Dolayısıyla kitapta hukuk⁶ ve iletişim alanları ile gazetecilerin durum tespiti ötesinde kadın haklarını önceleyen bir haberciliğin nasıl yapılabileceğinin yol haritasını bulmak da mümkün. Uğur Tanrıöver (2012: 156-164) ise medyadaki temsillerin insanların dış dünyaya ilişkin düşüncelerinin şekillenmesinde medya temsillerinin önemine işaret ettikten sonra kadınların medyada geleneksel rollerde, cinsel nesne, kurban konumunda, sözde eşit temsiller içerisinde veya simgesel yok edilme kategorilerinin birisiyle hayli sorunlu şekilde medyaya erişebildiklerini belirtir.

6 Türkiye’de kadın hakları konusunda aktivist kimlikleriyle tanınan iki kadın avukat Filiz Kerestecioğlu “Hukuk-Basın İlişkisi ve Kadınlara İlişkin Yasal Değişiklikler” ve Hülya Gülbahar da “Kadına Yönelik Şiddet Genelgesi ve Medyanın Sorumluluğu” başlıklı yazıları ile hukuk sisteminde kadın haklarını anlatmaktadır.

Aynı kitaptaki çalışmasında Köker (2012) ise medya kuruluşlarını örgüt kültürü ile haber öykülerinin eril karakterine dikkat çekerken; Mater ve Çalışlar (2012) birlikte kaleme aldıkları “Medyadaki Durumu Tersine Çevirmek” başlıklı çalışmalarında haber odasının hız ile özdeş kılınarak yapılan haber öykülerinin eril karakterini sorunsallaştırmayan meslek rutinin eleştirmekte ve kadın haklarına duyarlı bir gazetecilik pratiğinin bazı ilkelerini sıralamaktadır.

Dursun (2008) “hem şiddet konusundaki hem de kadınlık imgelerine dair araştırma zeminleri de, kadına yönelik şiddetin haberleştirilmesinin etik boyutun irdelemek adına doğrudan değil dolaylı bir art yöre bilgi” ürettiklerini öne sürer. Haberde kadına yönelik şiddetin sunumunun yarattığı etik sorunlara odaklandığı çalışmasında “kadına yönelik şiddetin haberleştirilmesinde olduğu kadar insanın haberleştirilmesinde de var olan sorunlu gazetecilik pratiklerinin dönüştürülmesi için bir fırsat yaratabilecek olan şey, habere ilişkin genel geçer önkabullerin bir yana bırakılmasıdır” demektedir. Dursun⁷ yeni bir etik algılayışının gerekliliğine işaret eder. Medya sektörünün cinsiyete dayalı ayrımcılık ve kadına yönelik şiddeti meşrulaştırma yönelik yayıncılık politikasının üstesinden gelmeye düşünsel emek sarf eden çalışmaların da 2000’lerin ilk çeyreğinde görülmektedir. Toker Erdoğan (2010), toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında medyanın önemli bir mücadele alanı olduğuna işaret ederken bu mücadelede medya okuryazarlığının önemli olduğunu belirtir. Kadınların medyadaki sorunlu temsillerine değin farkındalığın artırılmasının gerekliliğini ve bu noktada Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı çalışan öğretmenlerin ve ders materyallerinin toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin

7 Dursun’un yeni bir gazetecilik/habercilik etik kavrayışın gerekliliği iddiasının daha net anlaşılabilmesi için haber/gazetecilik çalışmalarının epistemoloji konusundaki görüşlerinin bilinmesi önemlidir: Haberlerin şiddet konusunda kurduğu anlatılar özel bir önemle ele alınmalıdır; çünkü haber, diğer medya içeriklerinden farklı olarak, gerçekliği olduğu gibi aktardığını iddia eden bir metindir. Bu iddia, haberciler açısından kendi etkinliklerini meşrulaştırma kolaylığı sağlar. Her ne kadar “habercilik/gazetecilik yapanlar açısından haber, dünyada, yakın ve uzak çevremizde olup bitenlerin resmedildiği metinler olarak görülse de mesele bu kadar basit değildir. Olguların ve olayların öyküleştirmesi ya da nesnel biçimde yansıması olarak haberi tarif edenler, temelde liberal haber” yaklaşımını benimser. Haberin böylesi kavranışı özellikle 20. yüzyıl gazeteciliğinde “haberin ne’liğini tarif eden ağırlıklı yaklaşım olagelmıştır. Bir bilgi türü olarak haberin nesnelliliğine yapılan bu vurgular, pozitivist bilim ve bilgi anlayışından beslenir. Bu bakışın alternatifi olarak gelişen Marksist kökenli eleştirel haber anlayışında ise, gerçek bize çarpıtılmış haliyle ulaşmaktadır. 20. yüzyılın son yarısından itibaren ise, haber adı verilen bilgi türüne daha eleştirel bir bakış da belirmeye başlamıştır. Eleştirel bakış, haberin, dünyaya ve insana dair bir anlatı olarak kurucu bir işlevi olduğu kavrayışından temellenir. “Bu yaklaşıma göre haber, dünyanın nasıl bir yer olduğunu, insanlar arasındaki çeşitli türden ve düzeyden ilişkilerin ne’liğini hem sergileyen hem de yeniden inşa eden metinler olarak öncelikle insanın varlık bütünlüğüne dair bir müdahaledir. Yani haber, varoluşsal bir müdahale tarzıdır. Müdahale eden, insandır; müdahalesi ise insana ve insanın dünya haline yöneliktir”. Böylelikle haber bir tür olarak, toplumsal öznelere nerede, ne zaman, ne yaptığı konusunda dar anlamıyla da olsa, geniş ve hakiki anlamıyla bir *dünya bilgisidir*. Dursun’a göre işte bu niteliği nedeniyle, insan varlığının yeryüzündeki varoluş tarzını da belirleyebilmektedir. Gösterdiği olaylar ve ilişkilerle haber, bize bu olayları ve ilişkileri nasıl anlayacağımıza dair güçlü yorumlar önermektedir. Dahası haber, bir bilgi türü olmasının ötesinde, bir “ilişki” türü olarak da görülmelidir: Şöyle ki; i) Şeylerin birbirleriyle ilişkilendirilmesi, ii) insanların birbirleriyle ilişkilendirilmesi iii) şeylerin insanlarla ilişkilendirilmesi, haberler aracılığıyla gerçekleşmektedir.

gerekliğini vurgular. Erdoğan (2011), medyanın kültürel tüketiminde eleştirel okumanın, sivil ve sistemli şekilde eleştirel medya izleme gruplarının varlığının önemine dikkat çekmekte; MEDİZ'in faaliyetlerinin önemine işaret etmektedir.

Van Zoonen (2007: 57) ise Almanya'da feminist gazetecilerle yaptığı çalışmasında eğitim süreçlerinde feminizmle ilgili dersler almış olan feminist gazeteciliklerin profesyonel yaşamlarında bunları hayata geçirmede yaşadıkları zorlukları anlatırlar. Kadınları da erkekler kadar görünür ve işitilir kılmanın gerekliliği; kadın ve erkeklerle ilgili kalıp yargıları yeniden üretmemek gerektiği ve etik ilkeleri öğrendiklerini ancak gündelik haber yapma rutini içerisinde bunlara hayata geçirmenin zor olduğu örneğin kadın basın sözcüsünü nereden bulacakları gibi hayati sorunları olduğundan yakınır. Feminist gazeteciler gerçekte kadınları görünür kılmak için öğrenmiş oldukları teknikleri değil kendilerinin geliştirmiş oldukları bireysel yöntemlerini anlatmaktadır. Bu tekniklerin hiçbirisi de aslında çalıştıkları kurumun haber odası kültürü veya haber yapma rutinleri ve sorunlulukları içerisinde yer almamaktadır. Van Zoonen ayrıca feminist gazetecilikle ilgili derslerin hem öğrenciler hem de öğretim üyeleri tarafından önemsizleştirildiği, müfredat içerisinde marjinal kaldıkları ve medya profesyonelleri tarafından da bu tarz bir haberciliğin reddedildiğini belirtir. Katılımcılar, mesleğin ilke ve normlarına staj dönemi veya çalışma içerisinde uyum sağlandığını belirtir ve böylelikle gazetecilik mesleği tekrar status quo'ya yeniden üreten bir pratiğe dönüşür.

Haydari Pakkan (2008) iletişim fakülteleri tarafın çıkarılmakta olan akademik dergilerde feminist çalışmaların izlerini sürdürdüğü araştırmasında Türkiye'deki iletişim çalışmaları alanında feminist perspektifin sınırlılığına dikkat çeker. Haydari Pakkan da Van Zoonen ile benzer bir yaklaşımı paylaşarak kültürel çalışmaların Türkiye'de gittikçe artan etki alanına rağmen iletişim araştırmaları alanında feminist perspektifin neden artış gösteremediğini sorgular.

Çelenk (2010) "Kadınların Medyada Temsili ve Etik Sorunlar" başlıklı makalesinde Türkiye'de kadınların bir yandan global ölçekte hem kamusal hem de özel alanda yaşanan kadın sorunlarını öte yandan ise kültür ve geleneğin ağırlaştırdığı baskılarla yaşamak durumunda kaldıklarını belirtir. Bu bağlamda "namus" bahaneli cinayetleri ve şiddeti özel bir önemle ele alır. Çelenk, 1985 yılında Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi'ni (CEDAW) ve Pekin Deklarasyonu ve Eylem Platformu'nu kabul eden bir ülke olarak hala medya profesyonellerinin kadına yönelik şiddeti kışkırtan mesleki değerlerini sorgular ve yeni bir etik ihtiyacını vurgular.

Yönteme Dair Bazı Notlar

Bu çalışmaya Anadolu Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Atatürk Üniversitesi ve İstanbul Üniversitesi İletişim Fakülteleri'nden lisans eğitimi yapmakta olan toplam 349 öğrenci katılmıştır. Öğrenciler arasında herhangi bir bölüm ağırlığı gözlemlenmemiş; gönüllük esasına dayalı ve lisans düzeyinde eğitim

alan öğrenciler tarafından anket soru formu doldurulmuştur. Ankete katılımcıların 163'ü cinsiyetini erkek, 183'ü kadın olarak belirtmiş, 3 öğrenci de herhangi bir açıklama yapmamış, bu soruyu boş bırakmıştır.

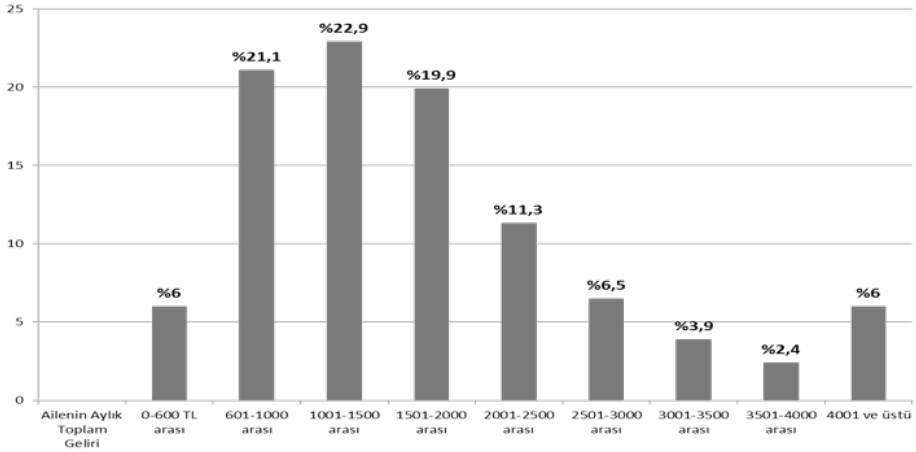
Katılımcıların üniversitelere göre dağılımı eşit sayılar olmamakla birlikte dengelidir: Anadolu Üniversitesi'nden 93 öğrenci, Ankara Üniversitesi 84 öğrenci, Atatürk Üniversitesi'nden 91 öğrenci ve İstanbul Üniversitesi'nden 81 öğrenci anketleri doldurarak bu çalışmada yer almıştır. Araştırmaya dâhil edilen üniversiteler tesadüf olarak yer almamış; Türkiye'nin iletişim eğitiminde daha eski veya daha uzun bir eğitim-öğretim tarihi olan yükseköğretim kurumları seçilmiştir.

Anket soru formu, tümüyle nicel araştırma yaklaşımıyla kurgulanmamış, nicel ve nitel yaklaşım birlikte kullanılmaya çalışılmış, böylesi bir yaklaşımla da anket soru formunda çoktan seçmeli ve açık uçlu sorular birlikte kullanılmıştır. Nicel sorular SPSS programında çözümlenmiş, nitel sorular ise tümevarımcı bir teknikle analiz edilmiştir. Araştırma sonuçları ise tüm iletişim fakültelerine genelleme amacı taşımamaktadır; ne var ki genelleme kaygısı taşımayan her araştırma gerçekte kendi mekân ve çalışma grubunun özgüllüğünü aşar, genelden nitelikler barındırır içerisinde. Bu çalışmada anket formunu doldurarak bu çalışmaya katılan iletişim fakültesi öğrencileri gerçekte "katılımcı" olmanın ötesinde, çalışmanın anlatısının kurulmasında önemli bir yere sahiptirler. İletişim eğitimi ve literatürü konusunda bir öğretim üyesi olarak öncelikle kendimizi düşünmeye sevk etmiş ardından da bu düşüncüyü yüksek sesle dile getirmek için önemli bir motivasyon kaynağı olmuşlardır. Katılımcıların görüşleri burada yargılanma ve eleştirilmek için yer almamakta; aksine bu metnin temel meselesinin kurulması ve toplumsal cinsiyet ayrımcılığının yaşanmadığı bir toplumsal yapı ve medya ortamı kurabilmek için düşünsel emek sarf edilmesine aktif katkı sağlayan öznelerdir.

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcıların demografik özellikleri şöyledir: Yaşları 19 ile 25 arasında değişen, ağırlıklı olarak kent merkezi doğumludurlar. Yaşamlarının ağırlıklı olarak geçtiği kent İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Trabzon, Antalya ve Eskişehir ağırlıklı olmakla birlikte Türkiye'nin çoğu ilinden katılımcı vardır. Katılımcıların anne ve babaların eğitim durumları ilkokuldan üniversite mezuniyetine kadar farklılaşmakta; ancak ilkokul ve lise mezuniyeti daha ağırlıklı olarak ifade edilmektedir. Ailelerin aylık toplam geliri 600 ile 2500 arasında yığılmakta; en yüksek ilk üç frekans 1000-1500; 600-1000 ve 1500- 2000 TL olarak ifade edilmektedir. Araştırmanın yapıldığı 2011 yılında 16 yaşından büyükler için asgari ücretin brüt 817.00 TL ve net 715.50 TL olduğu hatırlanarak ilerlenirse orta sınıf ailelere sahip oldukları; üst orta sınıfın da olduğu ancak daha bir bölümün oluşturduğu; asgari ücretinde altına düşen enformel sektörde esnek çalışma koşullarına sahip ailelerin ise katılımcıların %6'sının oluşturduğu görülmektedir.

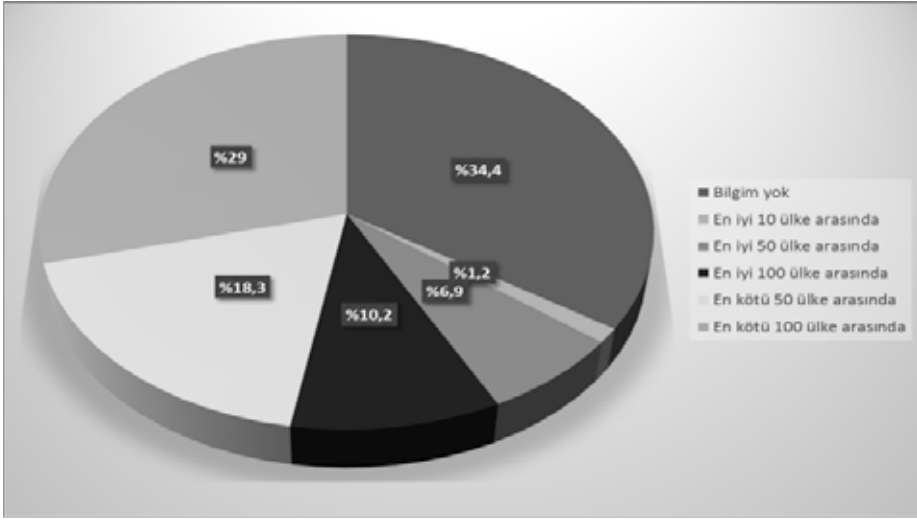

Grafik 1: Ailelerin aylık toplam geliri

Toplumsal Cinsiyet Farkındalığı

Katılımcıların daha öncesinde herhangi bir toplumsal cinsiyet eğitimine katılanların oranı %11.7 iken katılmayanların oranı %88.3'tür. Toplumsal cinsiyet eğitimine katılanların %31.6'sı Ankara Üniversitesi'nde; %12.5'i İstanbul Üniversitesi'nde; %7'si ise Anadolu Üniversitesi'nde bu eğitimi kendi fakültesinde aldığını belirtirken; diğerleri sivil toplum kuruluşları, Çocuk Esirgeme Kurumu, AB projeleri, okuldaki dersler, siyasi partiler gibi farklı informal eğitimleri belirtmektedir.

İletişim fakülteleri öğrencilerinin lisans eğitimleri süresince toplumsal cinsiyet eğitimi almamaları onların toplumsal cinsiyet göstergelerine değin bilgi eksikliğine yol açmaktadır. Birleşmiş Milletler Kadın Güçlendirme Endeksi'ne göre 163 ülke arasında Türkiye'nin kaçınıcı sırada yer aldığı sorulduğunda Tablo 1.'de de görüldüğü gibi %34.4 bilmediğini ifade etmektedir.

Grafik 2: Birleşmiş Milletler Kadın Güçlendirme Endeksine Göre Türkiye sırasının bilinme durumu

Uluslararası düzlemde ülke sınırları içerisinde “parlamentoda kadınların temsil oranı” sorulduğunda da benzer bilgi ve ilgi eksikliği görülmektedir.

Kadına Yönelik Şiddet ve Kadın Haklarına Bakış

Kadına yönelik şiddetin Türkiye’de hayli yüksek olduğu katılımcıların %70.7’si tarafından kabul edilen bir görüş iken %16.6 bu konuda fikri olmadığını, %11.9 ise bu görüşe katılmadığını belirtmektedir. İletişim alanının kadına yönelik şiddeti ele alan öncü çalışmalarında fiziksel şiddetin görünür olmasına rağmen ekonomik, duygusal ve cinsel şiddet türlerinin medyada yer almadığı ifade edilmektedir. Öncü araştırmalardan yaklaşık on yıl sonra yapılan bu araştırmada cinsel, fiziksel ve duygusal şiddet tanımlarına yönelik sorulara verilen yanıtlardan şiddet türlerinin geleceğin medya profesyonelleri tarafından bilindiği görülmekte ve sözkonusu şiddet türlerinin aile içinde de yaygınlığı ağırlıklı olarak kabul görmektedir.

Aile-içi şiddet türlerinden ekonomik şiddet en az oranda bilinen (%65) şiddet türüken, bireylerin sözlü tacizini şiddet kapsamında görenlerin oranı (%82.5) ile en yüksek oran ile “evet” denilen sorudur. İkinci sırada cinsel taciz gelmekte, aile içinde bireylerden birisinin rızası olmaksızın cinsel ilişki şiddet midir sorusu %80.8 ile şiddet olarak kabul edilmektedir. Bu oranlar gerçekte katılımcıların kültürel bağlamdan soyut yaşamadıklarını, kendi ev-içi öykülerinden bağımsız okunamayacağını hatırlatmaktadır.

Aile içi şiddetin kaçınılmaz olduğu durumlar olduğunu veya “şiddeti hak eden” kadınların varlığına inananların oranı⁸ %36.1’dir. Bu soruyu katılımcıların %6’sının boş bıraktıklarını hatırlatarak ilerlersek, kadına yönelik şiddetin bir hak ihlali ve suç olduğu konusunda net duruş sergileyemeyenlerin oranının hayli yüksek olduğu dikkat çekicidir. “Kesinlikle katılmıyorum %34.7” ve “katılmıyorum %23.2” oranlarının yüksek olması olumlu bir görünüm sergilese de, tam da bu çalışmanın esas meselesini de oluşturduğu gibi şiddet konusuna haklar perspektifinden bakamama ve üniversite eğitimi düzeyinde de toplumun kültürel yapısının dışına çıkamama, toplumsalın ve eşit yurttaşlığın bir gerekliliği olarak hak ve özgürlük odaklı düşünememe altı çizilmesi gereken bir noktadır.

Bu noktayla bağlantılı değerlendirmemiz gereken bir diğer ve çok önemli boyut ise kadının hak arama süreciyle ilgilidir: Aile içi şiddet maruz kalan bir kadın yakınlarına anlatacağına polise başvurmalı soruna katılımcıların %34’ü çok katılıyorum, %36.8 katılıyorum diyerek polise başvuruya olumlu baktığını ifade etmektedir. %15.8 kararsız, %9.7 katılmıyorum ve %3.6’da kesinlikle katılmıyorum diyerek kadının ev içi dışında hak aramasını dolayısıyla da kadın haklarına olumlu bakmadığını dile getirmektedir.

Aile içi şiddete maruz kalan kadın öncelikle avukat ve adliyeye başvurmalıdır sorusunda tablo polise başvuruya kıyasla biraz farklılaşmaktadır. Kesinlikle katılıyorum %24.7, katılıyorum %40.5’tir. İkisinin toplamı %61.2 ile polise başvuruyu onaylayanlardan daha düşüktür. Polise başvurunun bir adım ötesi olarak tanımlayabileceğimiz hak arama süreci bu ikinci basamakta daha az oranla kabul görmektedir. Kararsızlar %17.7, katılmıyorum diyenler %13.7 iken, kesinlikle katılmıyorum diyenlerin oranı ise %3.4’tür. Bunun anlamı ise aile içi şiddette kadınların avukat ve mahkemelere başvurarak hak aramasına olumlu bakmayanların oranı polise başvuruya olumlu bakmayanlara kıyasla (polise başvuruya olumsuz bakanlar toplam %29.1) daha yüksek %34.8’dir. Dolayısıyla üçte bir veya her üç öğrenciden biri kadın hakları farkındalığı ve saygısına sahip değildir gibi hayli acı bir tablo ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Sığınmaevi söz konusu olduğunda ise bu oranlar daha farklı bir tablo sergilemektedir: Şöyle ki, çok katılıyorum %12.7, katılıyorum %35.2. Bu oranlar hem polise başvuru hem de avukat ile mahkemelere başvuru ile kıyaslandığında hayli düşük kalmaktadır. Kararsızlar %22.5, %23.1 katılmıyorum ve %6.5 kesinlikle katılmıyorum demektir. Sığınmaevi her zaman gerekli bir durum olmadığı için rakamların farklılaşması anlaşılır karşılanabilir ancak hak arama konusuna olumsuz bakışın altı da çizilmelidir.

8 “Aile içi şiddetin kaçınılmaz olduğu durumlar da olabilir” sorusuna verilen yanıtların frekansı şöyledir: Kesinlikle katılıyorum %4.6; katılıyorum %14.9, kararsızım %16.6, katılmıyorum %23.2 ve kesinlikle katılmıyorum %34.7. Soruyu boş bırakanların oranı ise %6’dır.

Toplumsal Cinsiyet Olgusunu Tanımlamanın Siyaseti

Açık uçlu olarak yöneltilen sorularda yanıtlanma oranı hayli düşmekte, görüşlerini ifade etmede önemli bir çekingenlik olduğu görülmektedir. Toplumun sembol ve anlam dünyasını yaratıcıları olarak geleceğin medya profesyonellerinin kendilerini ifade etme noktasında yetkin olmayışları anlamlı ve daha detaylı bir tartışmayı hak etmektedir. Ancak yazımızın temel meselesini kaybetmemek için bu noktada kısa bir açıklama ile yetineceğiz: Türkiye’de ilköğretimden yükseköğretime benimsenen demokratik olmayan pedagoji ve üniversiteye giriş sisteminin ortaöğretim çağlarında çoktan seçmeli eksenli bir çalışma disiplini kazandırma üzerine kurulu olması nedeniyle nitel bakışla hazırlana sorularda veri toplama zorlaşmaktadır. İletişim fakülteleri gibi medyanın anlam dünyasının veya modern toplumların kamusal forumlarının söz/anlam haritalarını belirleyecek öznelerinin bu anlamdaki zafiyetleri özel önemle ele alınması gereken boyutlardır.

İkinci boyut ise yanıtlarında açıkça gösterdiği gibi toplumsal cinsiyet olgusunun ve bu olgusunun formel eğitim süreçlerinin herhangi bir noktasında ele alınmayışının göstergesi olarak toplumsal cinsiyet olgusuna tatmin edici bir açıklama yapılamayıştır. Verilen yanıtların çoğunluğu toplumsal cinsiyet olgusunu açıklamaktan çok uzaktır. Dört üniversitenin toplamında yanıt veren katılımcıların oranı %25’tir. Ne var ki doğru cevap oranı da %3’ü geçememektedir.

İletişim fakültesi öğrencileri arasında toplumsal cinsiyet olgusunun feminist teorinin kendisi veya feminist hareket ile karıştırıldığı görülmektedir: Örneğin “Kadının adı yok, kadınların var olmaya çalışması, savaşım, karmaşa, kadın hakları, feminizm, kadın-erkek eşitliği, tam eşitlik”... Yüklenen bir diğer anlam ise ötekileştirme: “Ötekileştirilen ve aşağılanan, faşizm, ayrımcılık”...

Toplumsal cinsiyetin bir kimlik ve bu bağlamda kurulan rol ve kodlar değil; toplumda “egemen cinsiyet veya cinsiyet karmaşası, toplumun ilgi gösterdiği cinsiyet, cinsiyet tercihlerine bakış, toplumdaki cinsiyet çoğunluğu” gibi farklı açıklamalar yapılmaktadır.

Toplumsal cinsiyet olgusunun tanımlanamayışı hayli önemli ve düşündürücüdür. Rubin’in vurgularından hareketle söylemeye çalışırsak, toplumsal olarak dayatılmış bir cinsiyetler-arası bölünmeyi görememek, toplumdaki cinsellik ilişkilerindeki hiyerarşiyi ayırt edememek ve belki de en önemlisi bu cinsellik ilişkilerinin de kendine özgü bir siyasetini irdeleyememek anlamına gelmektedir. Siyasal anlamda toplumsal kaynakların paylaşılması noktasında da toplumsal cinsiyet ideolojik bir zemin sağlamakta, kadınlar söz konusu kaynaklara erişim ve paylaşım anlamında hayli dezavantajlı konumda kalmaktadır. Şiddetin irdelenmesi gerçekte çok daha geniş bir toplumsal/kültürel insanın sorunlu yönlerini görebilmek ve sorgulayabilmek anlamına gelir. Kadınların maruz kaldığı şiddet çok boyutlu ve toplumsaldır; eğitimden istihdama pek çok alanda dezavantajlı olmaları onları şiddet karşısında hayli savunmasız ve kırılgan kılmaktadır. Özellikle

güncel siyasetin en geniş anlamıyla yani hiçbir cinsel yönelimi dışlamayan, toplumsal cinsiyet eşitliğini hedefleyen politikalar üretimi noktasında medya profesyonelleri olarak, kendini kamu denetçisi olarak konumlandıran kurumsal bir misyonla yorum ve eleştiri üretebilmesi işte tüm bu cinsellik politikalarının bilinmesi ile mümkün olabilir. Farklı bir anlatımla, iletişim fakültelerinde verilen eğitimlerde, toplumdaki ve/veya kültürdeki iktidar ilişkilerinin çözülemeyişi, kamu kaynaklarının eşit paylaşılabilmesi, istihdamdan şiddete uzanan kadın haklarının ihmal edildiği pek çok sosyal alanda sorunların nedenlerinin irdelenmemesi gazeteci/muhabir olarak haber üretimine başladığında şiddeti örtük veya açık yollarla meşrulaştıran, “şiddeti hak eden” kadınların da olduğu görüşü ile meselesi olmayan anlatılar kaleme alabileceği anlamına da gelmektedir. Dolayısıyla, iletişim literatüründe haklı olarak eleştirilen medya metinleri ve/veya söylemlerini kaleme alacak adayların da yükseköğrenimlerinde geleneksel kültürden bir kopuşla özgürleştirici bir sürece girmediği görülmektedir. Ataerkil toplum düzenlerinde kadın, erkek veya LGBT bireylerin eşitsiz inşa sonucunda ne tür problemlerle yaşamak durumunda kaldığı ve tüm bu adil olmayan yapılanma karşısında entelektüel (adayları) olarak etik sorumluluk hissetmek gereklidir.

Yukarıda ele alınmaya çalışılan kadın haklarının ve kadınların konumlarına değin ulusal ve uluslararası düzlemde bilgi ve ilgi eksikliği; cinsiyetçi şiddetle mücadelede yasal hakları kullanmaktan ziyade geleneksel değerlere kapanan bakış çekincelerin toplumsal cinsiyet siyasetini bilmemekle ilgilidir. Ancak bu noktada vurgulamak istediğimiz bu durumun iletişim fakülteleri öğrencilerinin kendi öznel bilgi birikimi ve yönelimleri değil, onları sektöre ve yaşama hazırlayan bir süreç olarak yükseköğrenimin birer inşa olarak toplumsal cinsiyetin anlatılması, bu inşa pratiğinin toplumsal yaşamda yol açtığı ekonomik, politik ve sosyal eşitsizliği görünür kılmak ve inşa pratiğini eşitlikçi ve özgürlükçü bir yerden inşa edilebileceği vizyonunu kazandırması beklenir. Bu vizyon ise iletişim fakültelerinin müfredatlarının yeniden değerlendirilmesi ve makro politikaların kadın bedeninin denetleme yönde politikalara hız kazandırdığı; kadının kamusal alana çıkmasını daha da zorlaştıran politikalar döneminde kadın hakları ve özgürlüğü açısından, toplumsal cinsiyet eşitliği için iletişim fakültesi öğrencilerinin nasıl bir donanıma sahip olması gerektiği daha da önemlidir. Çelenk'te (2010) de vurgu aldığı gibi CEDAW Sözleşmesi ve Pekin Deklarasyonu'nu kabul eden bir ülke olarak yükseköğrenim kurumlarının da her çeşit ayrımcılık ve özellikle cinsiyetçi ayrımcılık ve şiddetle mücadelede bir farkındalık ve eşitlikçi bakış açıları kazandıracak tutarlı ve süreğenliği olan eğitim politikaları çok gerekli ve önemlidir.

Sonuç

Bu çalışmada çoğulcu demokrasilerin işlemede kendini dördüncü güç olarak konumlandıran basın ve kamu adına hak ihlallerini görünür kılan, kamu yararı için hizmet ettiğini öne süren yaptığı profesyonel mesleği meşrulaştıran gazetecilik pratiği farklı bir alandan, iletişim fakültelerinin pedagojisi içerisinden tartışmaya açılmaktadır. Ancak çalışmada temel tartışma eksenini, teorik ders ve

uygulamanın oranlarının ne olması gerektiği üzerine kurulu da değildir. Nasıl bir iletişim eğitimi pedagojisi tartışmalarının artık ihmal edilmemesi gereken bir boyut olarak -daha genel bir bakışla- insan hakları ve -daha da dar bir bağlamıyla da- kadın haklarının iletişim fakülteleri öğrencilerinin bireysel farkındalıklarından haklara duyarlı birer medya profesyonelleri olarak insan/kadın/çocuk haklarına saygılı bir medya çalışanı yapmayı hedefleyen bir vizyonu da olmalıdır. Toplumsal cinsiyet olgusunun anlamı ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin toplumsal yaşamda neden gerekli olduğunun bilinmesi, profesyonel mesleğin iş görme pratiği içerisinde savunuculuğunun yapılabilmesi için üniversite eğitiminin hele ki iletişim fakültelerinin programlarında yer açması önemlidir. "Cinsiyetçi şiddet" konusunda tutum ve görüşlerini açığa çıkarmayı hedeflediğimiz çalışmamızda gazeteci adaylarının bilgi yetersizliği ve ataerkil toplumun norm ve ilkelerini yineleyen yanıtlar hayli düşündürücüdür. Özgürlük ve eşitlik taleplerinin hayli yüksek perdeden dile getirilmesi, kadınların maruz kaldığı erkek şiddetinin ataerkil toplum/kültür kaynaklı olduğunun açık edilmesi yüksek öğretim kurumlarının varoluş nedenleri arasında yer almalıdır.

Türkiye'nin daha köklü bir tarihe sahip iletişim fakültelerinin öğrencilerinin bilgi yetersizliği ve kadınların maruz kaldıkları şiddet konusundaki görüşlerinin ana akım medyanın yayıncılık politikasından pek de farklılaşmaması hem hayli düşündürücü hem de üzerinde iletişim akademisyenlerinin gündemine alması gereken bir konudur. Tam da bu noktada bu gündem maddesinin sadece kadın bilim insanlarının meselesi değil, tüm akademisyenlerce benimsenmesinin gerekliliğinin altı çizilmelidir. Haydari (2008) ve Çelenk (2010) ile benzer bir kaygı taşıyarak şunların altı çizilmektedir: Kültürel çalışmalar geleneğinin bu kadar rahat kabul gördüğü bir ortamda feminist perspektifinde daha fazla ilgi görmesi gerektiğinin belirtilmesi uzak bir hayal olmamalı ve eşitlik ve özgürlükten yana, her çeşit ayrımcılıkla mücadeleyi öngören tutarlı bir yükseköğretim politikası hayata geçirilmelidir.

Kaynakça

ACAR-SAVRAN Gülnur (2009), **Beden Emek Tarih Diyalektik Bir Feminizm İçin**, İstanbul, Kanat Kitap.

ALANKUŞ Sevda (2012), "Önsöz Neden Kadın Odaklı Habercilik?", **Kadın Odaklı Habercilik**, II. Basım, (der.) Sevda Alankuş, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayını.

AZİZ Aysel ve diğerleri (1994), **Medya Şiddet ve Kadın 1993 Yılında Türk Basınında Kadınlara Yönelik Şiddetin Yer Alış Biçimi**, Ankara, Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Yayın No: 81.

BERGHAN Selin (2011), "Transfeminizm", **Cogito**, Sayı: 65-66, s. 140-148.

BUTLER Judith (2008), **Cinsiyet Belası Feminizm ve Kimliğin Alt Üst Edilmesi**, Çev. Başak Ertür, İstanbul, Metis.

CARTER Cynthia (1998), "When the 'Extraordinary' Becomes 'Ordinary': Everyday News of Sexual Violence", Ed. Cynthia Carter et. al. **News, Gender and Power**, London, Routledge.

CARTER Cynthia ve Linda Steiner (2004), "Introduction to Critical Readings: Media and Gender", Ed. Cynthia Carter ve Linda Steiner, **Critical Readings: Media and Gender**, Madshead, Open University Press.

ÇELENK Sevilay (2010), "Kadınların Medyada Temsili ve Etik Sorunlar", **Televizyon Haberciliğinde Etik**, Editörler: Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel, Ankara, Yayınevi yok.

ÇELİK Nur Betül (2000), "Giriş: Televizyon, Kadın ve Şiddet", **Televizyon Kadın ve Şiddet**, (der.) Nur Betül Çelik, Ankara, Dünya Kitle İletişimi Araştırma Vakfı.

CONNELL Raewyn (2002), **Gender**, Cambridge, Polity Press.

DEDEOĞLU Saniye (2000), "Toplumsal Cinsiyet Rollerini Açısından Türkiye'de Aile ve Kadın Emegi", **Toplum ve Bilim**, Güz 86, s. 139-170.

DURSUN Çiler (2008), **Kadın Odaklı Sivil Toplum Kuruluşları: Olanaklar Sorunlar ve Çözümler**, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayını.

DWORKIN Dennis (2012), **Sınıf Mücadeleleri**, Çev. Utku Özmakas, İstanbul, İletişim.

ERDOĞAN Mehmet (2011), **Medyada Cinsiyete Dayalı Ayrımcılıkla Mücadelede Medya İzleme Grupları**, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayını.

ERDOĞAN Toker Müge (2010), **Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanmasında Medya Okuryazarlığının Önemi**, Ankara, T.C. Başbakanlık Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü Yayını.

ECEVİT Yıldız (2011), "Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisine Başlangıç" **Toplumsal Cinsiyet Sosyolojisi**, Editörler: Yıldız Ecevit ve Nadide Karkıner, Eskişehir, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayını.

EVANS Mary (2003), **Gender and Social Theory**, Philadelphia, Open University

GROSZ Elizabeth (2011), "Deneyisel Arzu: Queer Öznelliğini Yeniden Düşünmek", **Cogito**, Sayı: 65-66, s. 7-36.

HAYDARİ Pakkan Nazan (2008), "Tracing Scholarship in Feminist Media Studies in Turkey", http://cim.anadolu.edu.tr/pdf//2008/2008_959-970.pdf (indirilme tarihi: 26.11.2013)

HOLLAND Patrica (1998) "The Politics of Smile: Soft News and the Sexualisation of the Popular Press", Ed. Cynthia Carter et. al. **News, Gender and Power**, London, Routledge.

KÖKER Eser (2012) "Kadınların Medyadaki Hak İhlalleriyle Baş Etme Stratejisi", **Kadın Odaklı Habercilik**, II. Basım, Derleyen: Sevda Alankuş, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayını.

MACDONALD Myra (2004) "From Mrs. Happyman To Rising Chaps Goodbye: Advertising, Reconstructs Feminity, Ed. Cynthia Carter ve LindaSteiner, **Critical Readings: Media and Gender**, Miadenhead, Open UniversityPress.

MATER Nadire ve İpek Çalışlar (2012) "Medyada Durumu Tersine Çevirmek", **Kadın Odaklı Habercilik**, II. Basım, (der.) Sevda Alankuş, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayını.

NALBANTOĞLU Hasan Ünal (2009) "Modern Çağ'da Universitas Kavramına Ne Oldu?", **Araştırma Bilim Kültür** Üniversite, İstanbul, İletişim.

NICHOLSON Linda (1994) "Interpereting Gender", Journal of Women in Cultureand Society, **Signs**, Vol. 20, No.11 s. 79-105.

RAKOW Lanave Kranich Kimberlie (1991) "Women as Sign in Television News", **Journal of Communication**, (41)1, Winter, s. 8-23.

RUBIN, Gayle (1984) "Thinking Sex: Notes for a Radical Theory of the Politcs of Sexuality", <http://www.feminish.com/wp-content/uploads/2012/08/Rubin1984.pdf>

SAKTANBER Ayşe (1990) "Türkiye'de Medyada Kadın: Serbest Müsait Kadın veya İyi Eş Fedakâr Anne", **1980'ler Türkiyesinde Kadın Bakış Açısı**, (der.) Şirin Tekeli, İstanbul, İletişim.

TANRIÖVER UĞUR Hülya (2012) "Medyada Kadınların Temsil Biçimleri ve Kadın Hakları İhlalleri", **Kadın Odaklı Habercilik**, II. Basım, (der.) Sevda Alankuş, İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayını.

TUCHMAN Gaye (1978), **News Making A Study in the Construction of Reality**, London, The Free Press.

TUCHMAN Gaye (1979) Women's Depiction by the Mass Media, **Signs**, s. 528-542.

VAN ZOONEN Liesbet (1998) "One of the Girls: The Changing Gender of Journalism", Ed. Cynthia Carter et. al. **News, Gender and Power**, London, Routledge.

VAN ZOONEN Liesbet (2006), **Feminist Media Studies**, London, Sage.